

MARIA MAKRIS

AGNIESZKA CHAŁADUS

**ZACHOWANIA HIGIENICZNE UCZNIÓW
KOŃCZĄCYCH SZKOŁĘ PODSTAWOWĄ**

Hygienic behaviours of primary school graduates

Słowa kluczowe: zachowania higieniczne, styl życia uczniów, promocja zdrowia

Key words: hygienic behaviours, life style of pupils, promotion of health

1. Wstęp

Higiena osobista jest dziedziną, której zadaniem jest utrzymanie i wzmocnienie zdrowia człowieka. Nabywanie w dzieciństwie określonych nawyków i umiejętności decyduje nie tylko o zdrowiu, ale również o akceptacji w środowisku społecznym. Do higieny osobistej zaliczamy takie elementy, jak: mycie ciała, włosów, zębów, zmiana bielizny i ubrań [4].

Pierwszym środowiskiem wychowawczym dziecka jest dom rodzinny. W nim powinny się rozwijać pierwsze nawyki higieniczne i zachowania zdrowotne [1]. Następnie funkcję tę przejmują przedszkola i szkoły, gdzie prowadzone są specjalne programy edukacyjne dotyczące tej problematyki. Szkoła jako miejsce wszechstronnego oddziaływania na osobowość wychowanka, zarówno w sferze nauczania, jak i kształtowania postaw, powinna się zajmować również edukacją zdrowotną [2]. Bardziej bowiem opłacalne jest zwiększenie nakładów finansowych na promocję zdrowia wśród społeczeństwa niż leczenie ludzi chorych [5].

Ważną rolę w kształtowaniu zachowań higienicznych powinni odgrywać nauczyciele wychowania fizycznego. Ich zadaniem jest przede wszystkim dbałość o harmonijny rozwój fizyczny, sprawność i zaradność ruchową, kształtowanie prawidłowej postawy ciała, ale także nie mogą oni zapominać o zdrowiu i wyrabianiu u uczniów pożądaných nawyków higieniczno-zdrowotnych.

Celem niniejszej pracy było zdiagnozowanie poziomu zachowań i nawyków higienicznych uczniów klas szóstych wybranych szkół podstawowych w Szczecinie oraz określenie czynników, które mogą mieć wpływ na te zachowania.

2. Materiał i metody badań

Badania zostały przeprowadzone na przełomie kwietnia i maja 2007 roku. Objęto nimi łącznie 300 uczniów klas szóstych (159 dziewcząt i 141 chłopców) wybranych szkół podstawowych w Szczecinie.

Materiał zebrano za pomocą kwestionariusza ankiety, który składał się z 13 pytań. Pytania dotyczyły higieny osobistej uczniów w środowisku domowym i zachowań higienicznych po lekcjach wychowania fizycznego. Analizę statystyczną wypowiedzi ankietowanych przeprowadzono za pomocą testu niezależności χ^2 z zastosowaniem techniki komputerowej. Uzyskane wyniki przedstawiono w tabelach.

3. Wyniki badań i ich omówienie

Uzyskane wyniki badań uporządkowano zgodnie z pytaniami badawczymi.

Procentowe zestawienie wyników oraz zależności pomiędzy płcią a odpowiedziami na poszczególne pytania przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 1

Czy zwracasz uwagę na czystość swojego ciała i ubioru?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
Tak	159	100,00%	139	98,58%
Nie	0	0,00%	2	1,42%
Test χ^2	2,270			

χ^2 alfa = 3,841 Liczba stopni swobody = 1

Analiza wyników wykazała, że wszystkie spośród badanych dziewcząt zwracają uwagę na swoją higienę osobistą. W przypadku chłopców było podob-

nie; tylko 1,42% z nich udzieliło odpowiedzi negatywnej. Nie stwierdzono zależności między płcią a odpowiedzią na postawione pytanie.

Tabela 2

Czy często myjesz ręce w ciągu dnia?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
Sporadycznie	52	32,70%	72	51,06%
Jak stwierdzą, że są brudne	69	43,40%	56	39,72%
Przed posiłkami, po wyjściu z toalety, po przyjsciu z dworu	38	23,90%	13	9,22%
Test χ^2	24,329*			

* Istnieje zależność ($p \leq 0,05$)

Chi² alfa = 7,815 Liczba stopni swobody = 3

Analizując odpowiedzi na pytanie (tabela 2) stwierdzono, że ponad połowa badanych chłopców – 51,06% oraz 32,70% dziewcząt myje dłonie sporadycznie. 43,40% uczennic i 39,72% uczniów myje ręce tylko wtedy, kiedy stwierdzą, że są one brudne. Niewielu spośród ankietowanych chłopców wykazuje pożądane zachowania higieniczne (myje ręce przed posiłkami, po wyjściu z toalety i po przyjsciu z dworu) – 9,22%, natomiast w wypadku dziewcząt sytuacja jest lepsza, lecz nie całkiem zadowalająca – 23,90%. W powyższym pytaniu wykazano zależność między odpowiedziami a płcią ankietowanych.

Tabela 3

Jak często się kąpiesz lub bierzesz prysznic?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
1 raz dziennie i więcej	84	52,83%	32	22,69%
3 razy w tygodniu	26	16,35%	19	13,48%
1 razy w tygodniu	49	30,82%	90	63,83%
Test χ^2	19,214*			

* Istnieje zależność ($p \leq 0,05$)

Chi² alfa = 7,815 Liczba stopni swobody = 3

Najwięcej spośród badanych dziewcząt – 52,83% kąpie się lub bierze prysznic co najmniej raz dziennie. Natomiast w przypadku chłopców jest to tylko

22,69%. Stosunkowo dużo spośród badanych uczennic – 30,82% i aż 63,83% uczniów kąpie się tylko raz w tygodniu. Wykazano zależności między płcią a odpowiedzią na to pytanie.

Tabela 4

Ile razy w ciągu dnia myjesz zęby?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
Rano i wieczorem	89	65,43%	63	44,68%
Po posiłkach	56	24,22%	21	14,89%
Sporadycznie lub wcale	14	10,35%	57	40,43%
Test χ^2	20,324*			

* Istnieje zależność ($p \leq 0,05$)

Chi² alfa = 7,815 Liczba stopni swobody = 3

Analizując odpowiedzi na pytanie (tabela 4) stwierdzono, że wśród badanych znalazły się osoby, które myją zęby sporadycznie lub wcale – 10,35% dziewcząt i aż 40,43% chłopców. Zadowolający może być fakt, że ponad połowa ankietowanych uczennic (65,43%) czyści zęby dwa razy dziennie, czyli rano i wieczorem. W przypadku badanych uczniów sytuacja jest gorsza – 44,68%. Chi² jest większe od Chi² alfa, a zatem występuje zależność pomiędzy płcią ankietowanych uczniów a odpowiedzią na powyższe pytanie.

Tabela 5

Jak często odwiedzasz dentystę?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
Raz w roku na kontrolę	59	37,11%	61	43,26%
Dwa razy w roku na kontrolę	57	35,85%	39	27,66%
Kiedy zachodzi potrzeba	7	4,40%	5	3,55%
Nigdy nie byłem/am u dentysty	18	22,64%	36	25,53%
Test χ^2	6,425			

Chi² alfa = 9,488 Liczba stopni swobody = 4

Najwięcej spośród badanych dzieci (37,11% dziewcząt i 43,26% chłopców) odwiedza stomatologa raz w roku. Nieco mniej uczniów kontroluje stan swoich zębów częściej – dwa razy w roku. Natomiast wciąż duży odsetek dzieci (22,64%

– dziewczęta i 25,53% – chłopcy) nie korzysta z wizyt u stomatologa. Nie stwierdzono zależności pomiędzy częstotliwością wizyt u stomatologa a płcią badanych.

Tabela 6

Czy rodzice informują Ciebie jak dbać o odzież i czystość ciała?

Odpowiedzi	Dziewczeta		Chłopcy	
Tak	50	31,45%	29	20,57%
Nie	13	8,18%	69	48,93%
Czasami	96	60,37%	43	30,50%
Test χ^2	20,403*			

* Istnieje zależność ($p \leq 0,05$)

Chi² alfa = 7,815 Liczba stopni swobody = 3

Najczęściej pojawiającą się odpowiedzią dziewcząt (60,37%) na pytanie zawarte w tabeli 6 jest ta, że rodzice czasami rozmawiają z nimi na temat higieny. Natomiast w domach 48,93% chłopców ten temat nigdy nie był podejmowany. Analizując wyniki testu Chi² stwierdzono zależność pomiędzy płcią badanych a odpowiedzią na to pytanie.

Tabela 7

Czy rodzice przypominają Tobie o codziennej kąpieli i częstym myciu rąk?

Odpowiedzi	Dziewczeta		Chłopcy	
Zawsze	48	30,19%	74	52,48%
Czasami	25	15,72%	25	17,73%
Nie	3	1,89%	3	2,13%
Sam/a pamiętam	83	52,20%	39	27,66%
Test χ^2	19,524*			

* Istnieje zależność ($p \leq 0,05$)

Chi² alfa = 7,815 Liczba stopni swobody = 3

Ponad połowa badanych dziewcząt (52,20%) stwierdziła, że nie potrzebuje kontroli rodziców, gdyż pamiętają o codziennej kąpieli i myciu rąk. W wypadku chłopców sytuacja była odmienna, ponieważ 52,48% z nich odpowiedziało, że rodzice zawsze muszą przypominać im o kąpieli i higienie rąk. W pytaniu tym stwierdzono zależność pomiędzy płcią osób ankietowanych, ponieważ Chi² jest większe od Chi² alfa.

Tabela 8

Skąd czerpiesz najwięcej informacji na temat higieny?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
Dom	45	28,31%	20	14,18%
Szkoła	38	23,90%	23	16,31%
Koledzy	5	3,14%	12	8,51%
Czasopisma	44	27,67%	25	17,73%
TV i inne źródła	27	16,98%	61	43,27%
Test χ^2	13,256*			

* Istnieje zależność ($p \leq 0,05$)Chi² alfa = 11,070 Liczba stopni swobody = 5

Najwięcej informacji dziewczęta uzyskują w domu rodzinnym (28,31%) oraz z czasopism (27,67%). Chłopcy natomiast wiadomości o higienie czerpią głównie z telewizji – 43,27%. Analizując udzielone odpowiedzi, stwierdzono występowanie zależności między wypowiedziami badanych a ich płcią.

Tabela 9

Czy nauczyciel wychowania fizycznego kontroluje zmienny strój i obuwie na zbiórce?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
Tak	119	74,84%	70	49,65%
Nie	11	6,92%	20	14,18%
Czasami	29	18,24%	51	36,17%
Test χ^2	20,360*			

* Istnieje zależność ($p \leq 0,05$)Chi² alfa = 5,991 Liczba stopni swobody = 2

Zdaniem 49,65% badanych chłopców i 74,84% dziewcząt nauczyciele wychowania fizycznego kontrolują zmienny strój i obuwie na zbiórce. 36,17% uczniów i 18,24% uczennic stwierdziło, iż nauczyciel robi to tylko czasami, natomiast 14,18% chłopców i 6,92% dziewcząt zadeklarowało, że ich strój i obuwie nie są kontrolowane. Stwierdzono zależność między płcią a zadaniem pytaniem, ponieważ Chi² wynosi 20,360 i jest większe od Chi² alfa równego 5,991.

Tabela 10

Czy nauczyciel przypomina pod koniec lekcji wychowania fizycznego o konieczności umycia się lub skorzystania z prysznica?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
Zawsze	2	1,26%	3	2,13%
Czasami	18	11,32%	11	7,80%
Nigdy	139	87,42%	127	90,07%
Test χ^2	1,356			

Chi² alfa = 5,991 Liczba stopni swobody = 2

Niezadowolające są odpowiedzi na kolejne pytanie zawarte w ankiecie (tabela 10), ponieważ 87,42% respondentek i 90,07% respondentów stwierdza, że nauczyciele wychowania fizycznego nie przypominają o konieczności mycia się po lekcjach wychowania fizycznego. Natomiast tylko 1,26% dziewcząt i 2,13% chłopców odpowiedziało, że nauczyciel robi to zawsze. Chi² alfa jest większe od Chi², co oznacza brak zależności pomiędzy płcią a postawionym pytaniem.

Tabela 11

Czy bierzesz prysznic po lekcji wychowania fizycznego?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy		Dlaczego?	Dziewczęta		Chłopcy	
Nie	153	96,23%	135	95,75%	Ponieważ przerwa jest za krótka	147	92,46%	38	26,95%
					Ponieważ nie mam takiej potrzeby	6	3,77%	97	68,80%
Zawsze	1	0,63%	1	0,71%					
Czasami	5	3,14%	5	3,54%					
Test χ^2	19,743*								

* Istnieje zależność ($p \leq 0,05$)

Chi² alfa = 9,488 Liczba stopni swobody = 4

Pomimo że we wszystkich badanych szkołach istnieją warunki do wykąpania się po lekcji wychowania fizycznego, zdecydowana większość, bo aż 96,23% dziewcząt oraz 95,75% chłopców odpowiedziało, że nie bierze prysznica po zajęciach. Dziewczęta nie myją się głównie z powodu zbyt krótkiej przerwy, natomiast chłopcy nie odczuwają takiej potrzeby. Brak potrzeby mycia się zadeklarowało

3,77% dziewcząt i aż 68,80% chłopców. Tylko jeden uczeń i jedna uczennica stwierdzili, że kąpią się zawsze, a pięć osób spośród dziewcząt i chłopców kąpie się czasami. Analiza wyników wykazała zależność pomiędzy płcią a pytaniem zawartym w tabeli 11 ($\chi^2 - 19,743$ jest większe od χ^2 alfa – 9,488).

Tabela 12

Czy korzystasz z umywalki po lekcji wychowania fizycznego?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy		Dlaczego?	Dziewczęta		Chłopcy	
Nie	145	91,19%	131	92,90%	Ponieważ przerwa jest za krótka	126	79,24%	69	48,93%
					Ponieważ nie mam takiej potrzeby	19	11,95%	62	43,96%
Zawsze	2	1,26%	1	0,73%					
Czasami	12	7,55%	9	6,38%					
Test χ^2	13,214*								

* Istnieje zależność ($p \leq 0,05$)

χ^2 alfa = 9,488 Liczba stopni swobody = 4

Większość badanych – 91,19% dziewcząt i 92,90% chłopców nie myje się po lekcji wychowania fizycznego, podając jako główną przyczynę zbyt krótką przerwę – dziewczęta (79,24%) oraz brak takiej potrzeby – chłopcy (43,96%). Jedynie dwie spośród badanych uczennic i jeden uczeń korzystają z umywalki po zajęciach ruchowych. Wykazano zależność między płcią a odpowiedzią na zadane pytanie (tabela 12). χ^2 wynosi 13,214 i jest większe od χ^2 alfa równego 9,488.

Tabela 13

Czy w dniu, w którym masz wychowanie fizyczne, kąpiesz się po przyjściu ze szkoły?

Odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
Nigdy	151	94,96%	133	94,32%
Czasami	4	2,52%	5	3,55%
Zawsze	4	2,52%	3	2,13%
Test χ^2	1,743			

χ^2 alfa = 5,815 Liczba stopni swobody = 3

Odpowiedzi związane z pytaniem „Czy w dniu, w którym masz wychowanie fizyczne, kąpiesz się po przyjściu ze szkoły?” wykazują, że aż 94,96% dziewcząt i 94,32% chłopców nie robi tego nigdy. Cztery spośród uczennic i trzech uczniów zadeklarowało, że kąpią się w domu, jeżeli nie zdążą tego zrobić w szkole. Analiza wyników nie wykazała zależności między płcią a powyższym pytaniem.

4. Wnioski

1. Analiza wyników badań dotyczących zachowań higienicznych uczniów wybranych szkół wykazuje, iż różnice w zachowaniach higienicznych dziewcząt i chłopców są dość duże (w dziewięciu na trzynaście pytań wystąpiły zależności między płcią badanych a odpowiedzią na pytanie).
2. Na podstawie wyników przeprowadzonej ankiety można stwierdzić, że zachowania higieniczne uczniów, zarówno w domu, jak i w szkole, nie są zadowalające.
3. Badania wykazały, że rodzice ankietowanych dzieci bardzo rzadko, poprzez działania wychowawcze, kształtują u nich prawidłowe zachowania i nawyki higieniczne.
4. W opinii uczniów udział nauczycieli w realizacji programu wychowania zdrowotnego szkoły jest niewystarczający.
5. Główną przeszkodą w zachowaniu higieny ciała po zajęciach z wychowania fizycznego według przeważającej liczby badanych dziewcząt są ograniczenia czasowe (zbyt krótkie przerwy międzylekcyjne), natomiast chłopcy przede wszystkim deklarowali brak takiej potrzeby.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Dolata A.: *Wpływ rodziny na kształtowanie się zachowań zdrowotnych dzieci i młodzieży*. Lider 2003, 4, s. 22–24.
- [2] Grad T.: *Edukacja zdrowotna a edukacja szkolna*. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne 2006, 3, s. 27–29.
- [3] Kładna A., Kruk J., Feruszewski R.: *Zachowania zdrowotne uczniów klas szóstych szkół podstawowych i ich rodziców*. Zeszyty Naukowe US nr 200, Prace Instytutu Kultury Fizycznej 1997, 14, s. 67–72.
- [4] Korczak C.W., Leowski J.: *Problemy higieny i ochrony zdrowia*. PZWL, Warszawa 1982.
- [5] Wojnarowska B. (red.): *Edukacja zdrowotna w szkole*. Warszawa 1994, s. 9–11.

HYGIENIC BEHAVIOURS OF PRIMARY SCHOOL GRADUATES**Summary**

The goal of the research was to diagnose the level of hygienic behaviour and habits of schoolchildren from the sixth class of various primary schools in Szczecin. Furthermore, determining which factors may influence those behaviours were investigated.

The research involved in total 300 Szczecin sixth graders; 141 boys and 159 girls.

The data was collected via questionnaires. Statistical analysis of the surveyed data was conducted by the CHI-square Test of Independence using computer technology.

The research reported that differences between girls and boys hygienic behaviour has demographic character. According to the surveyed data, it may be concluded that the hygienic behaviour of children whilst in school as well as at home is not satisfactory. The girls claim, that the major reason for not maintaining proper bodily hygiene after PE classes is time limitation (too short recess). Basically boys do not feel the need to shower after fitness class.

Translation: Agnieszka Chaladus